

VERTINIMAS PRADINĖJE MOKYKLOJE: EISIME TOLIAU, AR GRĮŠIME TEN, KUR BUVOME?

Rita Makarskaitė-Petkevičienė
Vilniaus universitetas, Lietuva

Idėją šio numerio vedamajam straipsniui davė pavasarį LRT radijo laidoje „Dešimt balų“ (2019-04-25) vykusį diskutuota apie pradinį klasių mokinių vertinimą. Vieni diskusijos dalyviai vardijo pastaraisiais metais nusistovėjusio aprašomojo vertinimo plusus, kiti išsakė nuomonę, jog mokinių pasiekimai prastėja dėl to, kad nerašomi pažymiai. Pastarieji siūlė atsižvelgti į tėvų pageidavimus ir keisti vertinimo tvarką pradinėje mokykloje. Tikrai atrodė, kad pastarąją nuomonę gynę žmonės kalba argumentuočiau, labiau įsitikinę savo tiesa... Po laidos jaučiausi lyg negavusi atsakymo: o kaip geriau vaikui? Jeigu šiandien būčiau pradinukė, ar norėčiau gauti pažymį, ar šiltą mokytojos komentarą? Prieš akis iškilo pradinės mokyklos prisiminimai. Buvau pirmokė per visą pusmetį negavusi prastesnio pažymio nei „penki“. Ir štai per piešimo pamoką reikėjo nupiešti naujametinę eglutę (tuomet kalėdinių eglių nepiešdavome). Apsižvalgiau, ką nupiešė klasės draugai. Man atrodė, kad mano piešinys gražiausias ir užbaigtas, kai kiti bendraklasiai dar nebaigė darbo. Prisipažinsiu, tikėjausi mokytojos pagyrimo, tačiau mokytoja šratinuku mano eglei „ištaisė“ šakas, pavaizdavo, kad jos būtų nukarusios žemyn ir parašė ketvertą... Be jokio komentaro. Verkiau visą dieną. Ketvertas lyg ir neblogas pažymys penkiabalėje vertinimo skalėje, tačiau, matyt, verkiau ne dėl to. Buvo skaudu, kad mokytoja „sugadino“ mano piešinį, kad nepaklausė, kodėl aš taip nupiešiau. Tai ką piešinyje „ištaisė“ mokytoja prieštaravo mano turimai patirčiai. Būdama kaimo vaikas gerai žinojau, kaip eglutė atrodo: su tėveliu kasmet iš miško prieš šventes eglutę parsinešdavome namo. Visų jų šakos nuo stiebo kilo į viršų... Sena istorija, įvykusi prieš 45 metus, tačiau nepamirštama, nes tuometinei pirmokei labai skaudėjo širdelę dėl neobjektyvaus įvertinimo...

Panaši situacija šiandienos pradinėje mokykloje, matyt, nėra nesuklostytų ir mokiniui netektų išgyventi panašios dramos. Šiandieninio vertinimo nuostatos reikalauja, kad būtų aptariamai, ypač kūrybiniuose darbuose išklaunami autoriaus pasisakymai, randamos stipriosios ir silpnosios vertinamo darbo pusės, pateikiami argumentai. Ir nerašoma pažymių! Šiandien į vertinimą pradinėje mokykloje žiūrima kaip į labai jautrią, labai subtilią ugdymo proceso dalį. Štai „Pradinį klasių mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo metodinių rekomendacijų“, kurias kiekvienas mokytojas ar besidomintysis gali rasti „Ugdymo sode“ – skaitmeninių mokymo priemonių elektroninėje erdvėje – preambulėje rašoma: „Tai, ką mokiniai patiria vertinami, lydės juos visą gyvenimą, iš esmės nulems jų pasitikėjimą savimi, jų gebėjimą mokytis. Vertinimas gali pakylėti arba sugniuždyti, jis kelia baimę arba jaudulį ir tik retai būna neutralus“. Taigi formuojamasis vertinimas yra procesas, nukreiptas į įrodymų apie mokinio mokymąsi ir išmokimą rinkimą ir jų naudojimą tobulinant mokymą ir mokymąsi.

Po minėtos LRT laidos socialiniuose tinkluose užvirė diskusijos. Peržiūrėjusi komentarus FB, pvz., pradinį klasių mokytojų grupėje, supratau, kad ir didelė dalis mokytojų pasisako už pradinukų vertinimą pažymiais (*Pritariu pažymių rašymui: pagerėtų motyvacija, rezultatai; Aš už vertinimą pažymiais; Manau, kad reikia rašyti pažymius. Tai suprantamiau ir tėvams, kurie klausinėja, prašo prilyginti balui. Būtų informatyviau,*

konkrečiau, tiksliau). Tad kyla klausimas: mokytojai, kas nutiko? Kodėl? Juk būdami studentais tikrai tikėjote ugdomojo (formuojamojo) vertinimo galia. Kai kas pasipiktina šiais komentarais: *Ne dabartinis vertinimas, o per sunkios programos ir testai mokslo metų pabaigoje prisideda prie nusivylimo mokykla ir įvairių sveikatos sutrikimų*. Šią nuomonę palaiko virš 40 FB vartotojų, daugiausiai pradinių klasių mokytojai. Vadinasi, ryškėja dar vienas sopulys, tačiau ugdymo programų klausimas tebėra neaiškus net ir pasikeitus ministrams. Kažkas, sekdamas diskusiją, mesteli akmenuką ir į mokytojų daržą, sakydamas, kad ir mokytojai, vertindami mokinių pasiekimus, nevisai rimtai atlieka savo darbą: *Komentarai nieko verti?! Tik dar ne visi mokytojai juos rašo taip, kaip reikėtų (kita vertus už komentary „paklodes“ niekas papildomai nemoka)... Vietoj „Mokinys eilėraščių padeklamavo be klaidų, tačiau jo deklamavimui pritrūko intonacijos, vaizdumo“, jie rašo „eilėraščių padeklamavo pakankamai gerai“. O pats prasčiausias komentaro variantas būtų „pagrindinis lygis“*. Taigi kyla dar vienas klausimas: ar adekvačiai įvertinamas pradinių klasių mokytojo nekontaktinis darbas?

Kita dalis komentatorių laikėsi priešingos nuomonės: *O man atrodo, kad nereikia pažymių ne tik pradinukams, bet ir penktokams, šeštokams. Reikia keisti visą sistemą, nes dabar tiesiog mokytis ir ugdytis savo tempu vaikai neturi galimybės; Gal būsiu nepopuliari, bet su pasiekimais pažymiai niekaip nesusiję. Atvirkščiai, jei iš tikrųjų vertini individualią mokinio pažangą, parodai jo stipriąsias ir silpnąsias puses – pasiekimai tik gerėja*“. Tam pritarė ir į diskusiją įsijungęs Erudito licėjaus direktorius Nerijus Pačėsa, įnešęs dar profesionalesnį požiūrį į pasiekimų vertinimą: *Norint turėti nuomonę apie pažymių „gėrį“, neužtenka pasamprotauti iš asmeninio suvokimo pozicijų, bet reikia pasidomėti edukologijos mokslu grįstomis išvadomis, tuo ką daro <...> Suomija ir kitos Skandinavijos šalys*“. Ir pasiūlė kolegoms paskaityti apie Suomijos švietimo sistemą, pateikė internetinių nuorodų.

Mokytoja, turėjusi įvairios patirties, vertinusi ir pažymiais, ir naudojusi aprašomąjį būdą, atvirauja, kad tik mokydama penktą laidą rado tai, ko ieškojo: *Man prireikė ne vienerių metų, kad rasčiau sau ir mokiniams patrauklią, informatyvią, tobulėti skatinančią vertinimo ir įsivertinimo sistemą. Ir jei kas keisis, man labai liūdna*. Mokytoja apgailestauja, kad *niekas, ten, ministerijoje, nemato aiškios švietimo vizijos, todėl prisipažįsta į visus inicijuojamus pokyčius žiūrinti įtariai*.

Socialiniai tinklai, naujienų portalai labai tinka aptarti rūpimus klausimus, tame tarpe ir švietimo. Tačiau per daug didelė nuomonių įvairovė, nepagrįstos emocijos dažnai ne telkia, o skaido bendruomenę, todėl sunku susitarti.

Patyrusi nuomonių išsiskyrimą pradinėse klasių mokinių vertinimo klausimu, dar nusprendžiu pakalbinti Vilniaus Gedimino miesto pradinės mokyklos ugdymo vadovę **Jurgitą Blažienę**.

Jurgita yra pradinėse klasių mokytoja ekspertė, turinti 20 metų pedagoginio darbo patirtį. Ji yra ne vieno švietimo projekto dalyvė ir iniciatorė, įvairių mokymo priemonių pradinei mokyklai rengėja. 2018-aisiais metais pripažinta viena inovatyviausių pradinėse klasių mokytojų Lietuvoje.

Pašnekovei pateikiau kelis klausimus, kuriuos užčiuopiau aukščiau minėtose diskusijose.

Jurgita Blažienė
(Nuotr. Birutės Bučienės)

1. Ką jums reiškia vertinti pradinėse klasių mokinių pasiekimus? Koks tai darbas?

Vertinti pradinėse klasių mokinių pasiekimus nėra paprasta. Reikia nuolat „rinkti“ informaciją, ją analizuoti ir pastebėti net menkiausius pokyčius. Pasiekimas, mano nuomone, yra pokytis, kuris pastebimas po kurio laiko. Jei mokinys „stovi vietoje“, jo pasiekimai nekinta, tad juos aprašyti sunkiau. Jei mokinys daro pažangą, jo pasiekimai kinta, tad kiekvieną kartą juos pastebėjus, reikia tai aptarti su mokiniu, informuoti tėvus, fiksuoti dienyne.

Aš pasiekimus vertinu periodiškai. Pati sudarau klausimynus, rengiu testus, apklausas, vertinu užduotis pratybų sąsiuvinuose, skiriu užduotis, kurias mokiniai turi atlikti ar pristatyti žodžiu. Visus pasiekimus vertinu aprašomuoju būdu, dažniausiai dienyne ar po mokinio darbu (jei užduotis atliekama raštu). Per savaitę reikia įvertinti ir aprašyti 2–4 dalykų mokinių pasiekimus. Jei vertinimas rašomas ir sąsiuvinyje, ir dienyne, tada užima labai daug laiko. Todėl stengiuosi daugiau rašyti dienyne, nes tuos įrašus tėvai seka ir skaito dažniau (pastebėjau, kad savo vaikų sąsiuvinius tėvai varto retai). Mokiniai visada stengiuosi išsamiai paaiškinti, už ką jie yra vertinami. Žinoma, visada būname aptarę ir vertinimo kriterijus, kad visiems būtų aišku ir visi vienodai suprastume, ko siekiame.

2. Kaip tėvai priima aprašomąjį vertinimą? Su kokiais sunkumais susiduriate?

Prieš 20 metų, tik pradėjus dirbti, aš taip pat sulaukdavau tėvų pastabų, kad geriau būtų pažymys. Visgi, man turbūt pasisekė turėti supratingus tėvus, kurie supranta, jog mokomasi ne dėl pažymio. Jiems svarbiau žinoti, ką jų vaikas moka ar ko nemoka, nei turėti daug dešimtukų ir nežinoti, už ką juos mokytoja parašė. Visada skatinu vaikus motyvuotai mokytis, žinoti, kas jiems dar nesiseka, kur reikia pasitempti. Net juokauju: „ar būsi patenkintas, jei tau parašysiu dešimtuką, o tu pats žinosi, kad dar daug ko nežinai ir dešimtukui nemoki. Vadinasi, tas dešimtukas – „netikras“.“

Pagrindinis sunkumas – didelės laiko, kurį reikia reguliariai skirti norint išsamiai aprašyti kiekvieno vaiko pasiekimus, sąnaudos. Paskutinėje išleistoje laidoje turėjau 30 mokinių. Galima įsivaizduoti, kiek užtrunka laiko ištaisyti visų mokinių rašinius, po kiekvienu darbu parašyti komentarus ir dar išsamiai pakomentuoti dienyne. Tam reikia mažiausiai 8–10 val. (čia kalbu apie ketvirtą klasę). Apmaudu, kai tėvai neskaito komentarų po mokinių darbais. Gerai, kad nors seka komentarus dienyne. Jei komentaras yra aiškus, argumentuotas, paprastai tėvams nekyla jokių klausimų dėl vertinimo.

3. Kaip vertintumėte situaciją, jei Lietuvos pradinėje mokykloje vėl būtų grįžtama prie pažymio?

Tai būtų grįžimas atgal. Einame teisingu keliu! Man atrodo, kad pažymys yra labai subjektyvus dalykas. Kartais net mokinių „neklusnumas“ pamokose, ypač vyresnėse klasėse, jame atsispindi. Ne visada mokytojai sugeba atsieti mokinio elgesį ir dalyko žinojimą, tad pažymys ne visada atspindi tikrąjį gebėjimą. Kitas dalykas, mes, pradinių klasių mokytojai, vertiname ne tik darbus raštu. Paprasčiau, kai vertinami testai, ten aiškus taškų skaičius. Bet jei vertinamas pvz., mokinio gebėjimas pasakoti ir mokytojas parašo šešetą. Ar aišku vaikui, ar jo tėvams, ko jis nemokėjo? Gal teksto neprisiminė, gal kalba nerišli, gal daro kirčiavimo klaidų ir pan. Čia tik vienas pavyzdys, kiekvienas mokomasis dalykas turi savų niuansų.

Nereikia pamiršti ir vaikų, kurie dėl savo prigimtinių galių negali mokytis dešimtukais. Tokiems mokiniams tiesiog nebūtų jokių šansų gauti gerų pažymių. Dabar tokių vaikų pasiekimai, pažanga aprašoma pastebint menkiausius pokyčius, pasidžiaugiant, paskatinant. Pažymys už tai niekada nebūtų rašomas, tad ir motyvacija mokytis, stengtis dar mažėtų.

4. Kuo aprašomasis vertinimas geras mokiniams, tėvams, mokytojui?

Tokiu būdu pateikta informacija apie mokinio pasiekimus yra išsamesnė. Ji aiški, nes tiesiai šviesiai įvardinama, ką vaikas moka, ko nemoka, analizuojamos klaidos. Mokiniams tokios tikslios nuorodos padeda tobulėti, nusimatyti žingsnius, ką daryti, kad pasiekimai būtų geresni. Tėvai gali susidaryti aiškesnį vaizdą, ką vaikas gali, o ko ne. Jie objektyviau gali įvertinti jo mokymosi galimybes. Mokytojui tai irgi naudinga, nes mato mokinio pasiekimų dinamiką, todėl remiantis aprašais, juos apibendrinant pusmečio pabaigoje lengviau nustatyti mokinio pasiekimų lygį. Žinoma, reikia visą pusmetį „dirbti“, kad tų aprašymų, komentarų būtų pakankamai daug ir išsamių.

Apibendrinant galima teigti, kad nesvarbu, kokiaje fizinėje ar virtualioje erdvėje vyktų diskusija pradinių klasių mokinių vertinimo klausimais, diskusijų dalyvių ir komentatorių, mokytojų ir mokinių tėvų nuomonės šiuo klausimu gali skirtis. Tačiau, matyt, neturėtume *kelio mesti dėl takelio*. Kreipiuosi į mokytojus. Gal ir klystame, ir pavargstame, mūsų netenkina esamas atlygis už darbą, nesulaukiame supratimo ar gero žodžio, bet tikrai turime gerų pavyzdžių, kuriais galime sekti, sėkmės istorijų, kuriomis reikia dalintis. Juk esame įsiskverbę į labai jautrią ugdymo proceso dalį: vertiname labai jauno žmogaus individualią pažangą. Ir čia *tik skaičius ar balas* netinka.

Literatūra

Formuojamasis vertinimas – individualiai pažangai skatinti [Formative assessment for promoting individual progress]. (2018). Metodinė priemonė. [Prieiga prie interneto] <https://www.sac.smm.lt/leidiniai/naujausi/>.

Pradinių klasių mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimas. Koks jis šiandien? [Assessment of achievement and progress of primary school students. What is it like today?]. Prieiga prie interneto <https://www.upc.smm.lt/ugdymas/pradinis/vertinimas/failai/Apie%20vertinim%C4%85.pdf>.

EVALUATION IN PRIMARY SCHOOL: WE WILL GO FURTHER, OR GO BACK TO WHERE WE WERE?

Rita Makarskaitė-Petkevičienė

Vilnius University, Lithuania

The topic of a journal editorial article is inspired by the radio programme and discussion in FB groups. Primary school teachers and student parents split into two groups. Some of them are for going back to primary school student achievement evaluation by marks. The others think that descriptive evaluation suits very well for this age students and shows real child's achievements, individual progress. The latter are sure that Lithuania goes in the right way, the way that progressive Scandinavian countries have chosen. An interview with a primary school teacher-expert, reveals difficulties which primary school teachers encounter evaluating students' progress. Also, descriptive evaluation necessity is emphasized both for the student and parents, and teacher.

Keywords: student achievement evaluation, primary school, primary school teachers.

Received 12 May 2019; accepted 18 June 2019

Rita Makarskaitė-Petkevičienė

PhD., Professor, Institute of Educational Sciences, Vilnius University, 9 Universiteto Street, LT-01131 Vilnius, Lithuania.

E-mail: rita.makarskaite-petkeviciene@fsf.vu.lt